

مقایسه اثربخشی آموزش مهارت‌های اجتماعی از طریق شن بازی و از طریق قصه گویی در کاهش پرخاشگری کودکان ۵-۶ ساله دارای رفتارهای پر خاشگرانه شهر اهواز

تاریخ دریافت: ۹۸/۰۹/۱۱ - تاریخ پذیرش: ۹۹/۰۲/۱۶

خلاصه

مقدمه: هدف از پژوهش حاضر تعیین و مقایسه تاثیر آموزش مهارت‌های اجتماعی از طریق روش آموزشی شن بازی و از طریق قصه گویی در کاهش پرخاشگری کودکان ۵-۶ ساله دارای رفتارهای پر خاشگرانه شهر اهواز است.

روش کار: این پژوهش به شیوه نیمه آزمایشی و با طرح پیش آزمون - پس آزمون (دو گروه آزمایش و یک گروه گواه) اجرا شد. جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه کودکان ۵-۶ ساله مهد کودک‌های شهر اهواز بود. نمونه گیری این پژوهش تصادفی خوشه ای بوده، نمونه این پژوهش شامل ۷۵ نفر (۲۷ نفر گروه آزمایشی اول، ۲۳ نفر گروه آزمایشی دوم و ۲۵ نفر گروه گواه) که به شیوه تصادفی انتخاب شد مداخله که شامل ۱۰ جلسه آموزش مهارت‌های اجتماعی از طریق روش شن بازی برای گروه آزمایشی اول و ۱۰ جلسه آموزش مهارت‌های اجتماعی از طریق روش قصه گویی برای گروه آزمایشی دوم ارائه گردید. داده‌های با استفاده از آزمون تحلیل کوواریانس چند متغیری و آزمون تعقیبی تحلیل شدند،

نتایج: نتایج نشان داد که آموزش مهارت‌های اجتماعی از طریق روش شن بازی و از طریق روش قصه گویی بر روی کاهش پرخاشگری دانش آموزان تاثیر معناداری داشته است.

نتیجه گیری: داده‌ها همچنین نشان دادند که روش آموزشی قصه گویی بر کاهش پرخاشگری کلامی در دخترها نسبت به پسرها موثرتر از روش شن بازی و روش آموزشی شن بازی در کاهش پرخاشگری بدنی در پسرها نسبت به دخترها موثرتر از روش قصه گویی داشته است.

کلمات کلیدی: پرخاشگری، شن بازی، قصه گویی، مهارت‌های اجتماعی

پی نوشت: این مطالعه فاقد تضاد منافع می‌باشد.

مسعود صالحی شبلیزی^{۱*}

الهام کیانیان^۲

علی بابایی^۱

^۱عضو هیئت علمی دانشگاه فرهنگیان خوزستان
^۲کارشناسی ارشد روانشناسی

Email: masoodsalehi1347@yahoo.com

مقدمه

یکی از متداول ترین مشکلات رفتاری دوران کودکی پرخاشگری است. پرخاشگری یکی از شایع ترین مشکلات کودکان و یکی از دلایل ارجاع آنان به روان درمانگران است (۱). و مراجعه افراد به مراکز بهداشت روانی، از گستردگی این مشکل خبر می دهد. برآوردها نشان دادند که مراجعه کنندگان به درمانگاه های سرپایی برای زیرمجموعه های اختلال سلوک، که پرخاشگری هم یکی از آنها است یک سوم الی پنجاه درصد مراجعان، کودک و نوجوان را شامل می شود. از آنجایی که امروزه در بسیاری از جوامع، پدیده پرخاشگری در بین کودکان رواج زیادی پیدا کرده است، این مشکل رفتاری باعث نگرانی والدین و متخصصان تعلیم و تربیت شده است. زیرا اثرات نامطلوب آن بر رفتارهای بین فردی و همچنین بر حالت درونی و روانی افراد، بسیار زیاد است (۲). بر اساس نتایج تحقیقات مختلف، دوران پیش دبستانی سال های مناسبی برای تشخیص مشکلات کودکان، مداخله به هنگام و پیشگیری از مشکلات عاطفی، اجتماعی و تحصیلی در آینده آنان است. مداخله زود هنگام و تغییر رفتارهای ناسازگار کودک در این دوره حساس، باعث افزایش مهارت های اجتماعی و محبوبیت نزد همسالان و بزرگسالان شده و کودک را برای پذیرش مسئولیت های تحصیل دبستانی آماده می سازد و همچنین مداخلات روانی-تربیتی به موقع از ادامه این گونه رفتارها پیش گیری می کند (۳)، با توجه به مطالعات قبلی و انجام شده به نظر میرسد یکی از دلایل اصلی بروز پرخاشگری در کودکان نداشتن و ضعف در مهارت های اجتماعی است. همچنین نلسون^۱ و شولتر (۲۰۰۹) بیان داشتند نقص در مهارت ها و عملکرد اجتماعی با افزایش سطوح پرخاشگری مرتبط است. پرخاشگری معمولاً با اختلالات رفتاری دیگر در کودکان همراه میشود که از مهمترین آنها میتوان به بیش فعالی و تکانشگری اشاره کرد. اختلال بیش فعالی از رایج ترین اختلالات دوران کودکی است

که توجه روانشناسان و روانپزشکان را به خود جلب کرده است (۴).

ازیک سو یافته های برآمده از پژوهش ها نشانگر آن است که کودکان پرخاشگر در بزرگسالی هم به ادامه پرخاشگری تمایل دارند (۴) همچنین بررسی ها از گسترش روز افزون خشونت و رفتارهای پرخاشگرانه در مدارس به ویژه در سالهای اخیر حکایت می کنند (۵).

همچنین مطالعات نشان داد هاند که مشکلات رفتاری در دوران پیش دبستانی اختلالات روانی را در دوران بعدی زندگی پیش بینی می کنند. رفتارهای پرخاشگرانه و لجبازانه، دعوا، بیش فعالی، ضریب هوشی پایین و نداشتن اعتماد به نقش در کودکی تا پیش از یازده سالگی، پیش بینی کننده های خوبی برای اختلال شخصیت ضد اجتماعی هستند (۶) همان گونه که گفته شد، دوره کودکی یکی از اثرگذارترین دوران زندگی یک فرد بشمار می رود. دوره ای که شخصیت کودک طی آن شکل می گیرد؛ از این رو، دخالت در صورت مشاهده اختلال می تواند یکی از راهبردهای اثرگذار باشد. چه این که امروزه شمار کودکانی که به خاطر پرخاشگری و نداشتن مهارت های اجتماعی و برقراری روابط موثر به روان شناسان ارجاع داده می شوند رو به افزایش است.

این موضوع بویژه از این رو اهمیت دارد که با توجه به نقش گروه همسالان در کودکی، کودکان پرخاشگر و یا بدون مهارت های اجتماعی، اغلب طرد شده و تنها می مانند و روند اجتماعی شدن این کودکان با اختلال روبه رو میشود (۷)

بنابراین ضرورت تشخیص اولیه این مشکل و نیز مداخلات موثر و روش های درمانی متناسب با هر کودک، بیش از پیش احساس می شود. محققان و متخصصان تعلیم و تربیت برنامه های آموزش مهارت های اجتماعی را یک مدل تربیتی مداخله می دانند که مبتنی بر این فرضیه است که رفتارهای منفی، از قبیل پرخاشگری، اغلب حاصل کمبود مهارت های مورد نیاز برای تعاملات با کفایت اجتماعی با همسالان است. انتظار بر این است

^۱ . Nelson

کمک می‌کنند. (۱۱) چهارچوب قصه و تاثیر آنفمنحصر به فرد و به خصوص در سنین کودکی نسبت به سایر روش‌ها جذاب تر بوده و احتمال به کارگیری و تعمیم آن توسط کودک در شرایط مشابه بیشتر بوده است (۱۲). با توجه به شیوع این اختلال و لزوم درمان مناسب و آسان، مطالعه حاضر با هدف مقایسه اثربخشی آموزش مهارت‌های اجتماعی از طریق شن بازی و از طریق قصه گویی در کاهش پرخاشگری کودکان ۵-۶ ساله دارای رفتارهای پرخاشگرانه شهر اهواز انجام شد.

جامعه آماری و روش نمونه

جامعه آماری این پژوهش شامل همه کودکان ۵-۶ ساله مهد کودک‌های شهر اهواز، که در سال ۹۷ مشغول به آموزش در مهد کودک‌ها بودند. جهت نمونه گیری برای آزمایش فرضیه‌های پژوهش از در ابتدا از روش نمونه گیری تصادفی خوشه ای استفاده شد، بدین صورت با مراجعه به مهد کودک‌های شهر اهواز جهت مشخص کردن کودکان که رفتار پرخاشگرانه داشتند، توضیح مختصری درباره ی هدف پژوهش و تعریف پرخاشگری، از مریبان مهد کودک خواسته شد تا بر اساس فرم ملاک‌های تشخیصی پرخاشگری (پرسشنامه پرخاشگری کودک، فرم مربی)، کودکان دارای رفتارهای پرخاشگرانه را معرفی کنند. در مرحله بعد، همه ی افراد معرفی شده توسط مریبان (۹۵ نفر)، جهت بررسی صحت تشخیص مربی، توسط یک روانشناس مورد مصاحبه قرار گرفتند و کودکانی که بر اساس مصاحبه دارای رفتار پرخاشگرانه قلمداد شدند (۷۵ نفر) از نظر ملاک‌های ورودی پژوهش مورد بررسی قرار گرفتند. به دلیل پیشگیری از دسترسی، آگاه شدن و تاثیرگذاری گروه‌های آزمایشی بر همدیگر و بر گروه گواه، کودکان هر مهد کودک به صورت تصادفی به از سه گروه‌ها اختصاص یافتن. بر این اساس، کودکان دارای رفتار پرخاشگرانه سه مهد کودک (۲۷ نفر) به گروه آزمایشی اول، و کودکان سه مهد کودک (۲۳ نفر) به گروه آزمایشی دوم، و سه مهد کودک دیگر (۲۵ نفر) به گروه گواه اختصاص یافتند.

که آموزش مهارت‌های اجتماعی مناسب منجر به کاهش رفتارهای منفی شود.

یکی از شیوه‌هایی که در آموزش مهارت‌های اجتماعی به کودکان بسیار موثر بوده است، شن درمانی است. استفاده از شن و ماسه سابقه بسیار طولانی در فرایند درمان و الیتم بخشی داشته است. در شن درمانی، کودکان جهان شنی مربوط به ابعاد وجود و شخصیت خود و یا واقعیت‌های شخصی و اجتماعی را توسط تعدادی مینیاتور در جعبه شن ایجاد می‌کنند. با تمرکز بر معانی منحصر به فردی که مراجعان برای توضیح جهان خود با استفاده از نمادها به کار می‌برند، درمانگر به درک بیشتری از مشکلات مراجع می‌رسد (۸). پژوهشی توسط کهریزی که در سال ۱۳۹۵ بر روی کودکان پیش دبستانی انجام گردید، نمونه این تحقیق ۳۰ کودک ۵-۷ ساله شهر کرمانشاه بودند، نتایج نشان داد که شن درمانی باعث کاهش اختلالات رفتاری کودکان می‌شود. همچنین تحقیقات دیگر نشان از تاثیر این روش در درمان اختلالات رفتاری و سلامت روانی، اجتماعی، عاطفی کودکان داشته است مطالعات حاکی از تاثیرگذاری شن درمانی بر کاهش نشانه‌های اجتناب اجتماعی و اضطراب در دانشجویان چینی و بهبود آگاهی اجتماعی بوده است (۹)

یکی دیگر از شیوه‌هایی که در آموزش مهارت‌های اجتماعی به کودکان بسیار موثر بوده است، قصه گویی است. در قصه، فکر اصلی در قالب حکایت ارائه می‌شود و قصه گویی بیان هنرمندانه حکایت برای انتقال پیام به مخاطب است. معمولا کودک در قصه، با شخصیت داستان هم ذات پنداری می‌کند و با فرضیه سازی و ارائه راه حل‌های مختلف برای حل چالش شخصیت داستان، مهارت حل مسئله خود را رشد می‌دهد (۱۰). و کودک با درک رابطه بین موضوع قصه و موضوع زندگی خود می‌تواند مستقیما در مورد مسائل خود، فکر کند و برای آن‌ها راه حلی بیابد. فرگان (۲۰۰۹) گزارش می‌کند که از طریق قصه به آموزش حل مسئله به کودکان مبتلا به اختلالات رفتاری به منظور کاهش قلدری آن‌ها پرداخته شد و نتایج قابل قبولی بدست آمد (۱۰) قصه‌ها راه حل‌های شگفت انگیزی را ارائه می‌دهند که شدنی و مثبت هستند و به رهایی از تعارضات درونی

ابزار پژوهش

بدست آمده بود (واحدی، ۱۳۸۶). پایایی این پرسشنامه در تحقیق حاضر با روش آلفای کرونباخ ۰/۹۶ بوده پایایی خرده مقیاس‌ها عبارتند از: خرده مقیاس کلامی = ۰/۸۹، خرده مقیاس بدنی = ۰/۸۸، خرده مقیاس رابطه ای = ۰/۸۷ و خرده مقیاس اجتماعی = ۰/۹۰ بوده است.

پروتکل درمانی

در مرحله اول با هماهنگی با اداره بهزیستی شهر اهواز و انتخاب تصادفی مهد کودک‌های (برای هر گروه سه مهد کودک در نظر گرفته شد) و برگزاری جلسه توجیه نحوه انتخاب کودکان پرخاشگر برای مربیان آن مهدهای مربوطه، سپس برای اطمینان از انتخاب درست مربیان، مصاحبه تشخیصی توسط یک روانشناس با کودکان معرفی شده، انجام گردید، مداخله آموزشی برای گروه آزمایشی اول: آموزش مهارت‌های اجتماعی از طریق شن بازی بود که طی ۱۰ جلسه یک ساعته، هفته ای دو جلسه تشکیل گردید. مداخله شن بازی درمانی با استفاده از پروتکل بویک و گودوین (۲۰۰۰) ارائه شده است (۴). مداخله آموزشی برای گروه آزمایشی دوم: آموزش مهارت‌های اجتماعی از طریق قصه گویی بود که طی ۱۰ جلسه یک ساعته، جلسات گروه آزمایشی دوم (قصه گویی)، بسته آموزشی بر اساس پایان نامه عباسقلی نژاد، (۱۳۹۵) بود که مبتنی بر گفتن قصه توسط مربیان صورت می‌گرفت (۹). این برنامه در ۱۰ جلسه و بصورت خواندن قصه توسط مربیان در مورد موضوعات از قبل مشخص شده، در راستای آموزش مهارت‌های اجتماعی جهت کاهش پرخاشگری داده شد. گروه گواه هیچ گونه آموزشی دریافت نکرد.

۱- پرسشنامه اختلال رفتاری راتر فرم B (فرم مربی) شامل ۲۶ سؤال می‌باشد توسط مایکل راتر (۱۹۶۷) تهیه در سال ۱۳۷۰ توسط مهیار و همکاران ترجمه و هنجاریابی گردید، این پرسشنامه برای سنجش اختلالات رفتاری (پرخاشگری، بیش‌فعالی، اضطراب، افسردگی، ناسازگاری اجتماعی، رفتارهای ضد اجتماعی اختلال کمبود توجه) طراحی گردیده است. ضریب پایایی این پرسشنامه در تحقیقات مختلف بالا بوده، تحقیق یوسفی (۱۳۷۷) ۰/۹۶، تحقیق مهیار (۱۳۷۰) ۰/۸۹ و در تحقیق ابوالقاسمی (۱۳۸۳) ۰/۸۵ گزارش شده است (۱۳)

۲- پرسشنامه پرخاشگری کودکان پیش دبستانی. این فرم مربوط به مربیان بوده و ۴۳ سؤال با مقیاس لیکرت، برای ارزیابی پرخاشگری کلامی، پرخاشگری فیزیکی، پرخاشگری رابطه ای و پرخاشگری اجتماعی، کودکان پیش دبستانی با پنج گزینه، اصلاً = ۰، بندرت = ۱، یک بار در ماه = ۲، یک بار در هفته = ۳، اغلب روزها = ۴ می‌باشد. این پرسشنامه دربرگیرنده درجات متفاوتی از شدت بروز پرخاشگری است. و بر اساس میزان بروز رفتار پرخاشگرانه درجه بندی شده است. نمره این مقیاس می‌تواند بین صفر تا ۱۷۲ در نوسان باشد، که نمره بالا نشان دهنده میزان بالای پرخاشگری در کودکان است، به عبارت دیگر، کودکانی که نمره پرخاشگری شان دو انحراف معیار بالاتر از میانگین قرار گیرد پرخاشگر شناخته می‌شوند. روایی این پرسشنامه ۰/۶۱ بوده و پایایی این پرسشنامه با روش آلفای کرونباخ ۰/۹۸ بوده و پایایی خرده مقیاس‌ها به ترتیب کلامی = ۰/۹۳، فیزیکی = ۰/۹۲، رابطه ای = ۰/۹۴ اجتماعی = ۰/۸۸

جدول ۱- خلاصه جلسات مداخله آموزشی مهارت‌های اجتماعی بر اساس روش شن بازی و روش استفاده از قصه

جلسات	گروه آزمایشی	عنوان	هدف	محتوی	مهارت اجتماعی
	گروه آزمایشی اول	اجرای پیش‌آزمون، برقراری ارتباط و توضیح روش کار، و تشریح پرخاشگری	شناخت پرخاشگری کلامی و بدنی	استفاده از عروسک‌ها و اسباب بازی حیوانات وحشی و اهلی در جعبه شن	مهارت شروع کردن گفتگو
جلسه اول	گروه آزمایشی دوم	اجرای پیش‌آزمون، برقراری ارتباط و توضیح روش کار،	شروع کردن گفتگو و برقراری ارتباط	خواندن داستان توسط مربی و بحث در مورد آن	مهارت شروع کردن گفتگو

تشریح پرخاشگری داستان					
دامن قرمزی					
آموزش برون ریزی	شکل	استفاده از عروسک سرباز، پیوستن به گروه	پر خاشگری	آموزش برون ریزی	گروه آزمایشی اول
پر خاشگری	هایی از پر خاشگری	علائم راهنمایی و رانندگی			جلسه
داستان گودال آب	پیوستن به گروه	خواندن داستان توسط مریبی و بحث در مورد آن			دوم
آموزش رفتار کمک رسانی	خلق شکل های از کمک رسانی به صدمه دیده ها و زلزله زده ها	استفاده از وسایل نقلیه، عروسک انسان ها، ازار همکلاسی و درخواست کردن			جلسه سوم
داستان گربه کوچولوی ترسو	درخواست کردن	خواندن داستان توسط مریبی و بحث در مورد آن			گروه آزمایشی دوم
آموزش بد بودن برداشتن وسایل دیگران	خلق دستگیری دزد توسط پلیس	ماشین پلیس، زندان عواقب کارها و اجازه گرفتن			جلسه چهارم
کربه با کلاه	اجازه گرفتن	خواندن داستان توسط مریبی و بحث در مورد آن			گروه آزمایشی دوم
آموزش آزاد سازی پر خاشگری	خراب کردن اشکالی که درست کرده بیان احساسات	نشان دادن عروسک ها که اشکال را خراب کرده و عروسکی که خراب نکرده و توضیحات کودک			جلسه پنجم
داستان گوسفند عصبانی	توجه به احساسات خود و دیگران	خواندن داستان توسط مریبی و بحث در مورد آن			گروه آزمایشی دوم
آموزش خاک برداری بدون پر خاشگری	انجام خاک برداری و خاک ریزی با دوستان بدون پر خاشگری	همکاری عروسک ها در خاک ریزی بدون عصبانی شدن			گروه آزمایشی اول
داستان امین ترین دوست	اجازه گرفتن و قبول نه	خواندن داستان توسط مریبی و بحث در مورد آن			جلسه ششم
آموزش کمک رسانی بدون پر خاشگری	کمک به دیگران در موقع مشکلات ناراحتی	کمک عروسک ها در موقع تصادف زلزله			گروه آزمایشی اول
داستان یکبار یک شاهده خانی بود	کاهش تنش	خواندن داستان توسط مریبی و بحث در مورد آن			جلسه هفتم
آموزش رفتارهای اجتماعی	خلق تصاویری از رعایت نوبت، بازی کردن با هم، اذیت	استفاده از عروسک انسانی و حیوانات در اختیار قرار دادن وسایل شن بازی به			گروه آزمایشی اول

جلسه هشتم		نگردن عروسک های دیگران		دیگر	
گروه آزمایشی دوم	داستان خرگوش و راه حل	حل مسئله	خواندن داستان توسط مربی و بحث در مورد آن و حل مسئله	استفاده از خودکنترلی	
گروه آزمایشی اول	آموزش رفتارهای مطلوب	ایجاد فضا منظر زیبای طبیعی با همکاری دیگر عروسک ها	درخت کاری، صاف کردن شن ها، ساختن خانه ها و ماشین های شنی	کنار آمدن با اتهام و مذاکره کردن	
جلسه نهم		نگردن عروسک های دیگر		دیگر	
گروه آزمایشی دوم	داستان خشم قلبه	پذیرش نقاط ضعف و قوت خود و دیگران	خواندن داستان توسط مربی و بحث در مورد آن	کنار آمدن با اتهام و مذاکره کردن	
گروه آزمایشی اول	آموزش رفتارهای دوستانه	رعایت نوبت، کمک رسانی و در اختیار قرار دادن وسایل شن سازی به عروسک های دیگر	استفاده از ماشین ها، عروسک ها حیوانات اهلی	پذیرش عواقب	
جلسه دهم		نگردن عروسک های دیگر		دیگر	
گروه آزمایشی دوم	داستان خوبه که با هم فرق داریم	پذیرش عواقب انجام کارها	خواندن داستان توسط مربی و بحث در مورد آن	پذیرش عواقب	
مرحله پس آزمون	گروه آزمایشی اول	سنجش میزان پرخاشگری کودکان	پرسشنامه واحدی	پس آزمون	
مرحله پس آزمون	گروه آزمایشی دوم	سنجش میزان پرخاشگری کودکان	پرسشنامه واحدی	پس آزمون	

نتایج

جدول ۱- توزیع فراوانی سن و جنسیت آزمودنی ها

سن		جنسیت	
		پسر	دختر
۵ ساله	۲۰ نفر؛ ۲۶/۶۶٪	۱۹ نفر؛ ۲۵/۳۳٪	
۶ ساله	۱۸ نفر؛ ۲۴٪	۱۸ نفر؛ ۲۴٪	
جمع	۳۸ نفر؛ ۵۰/۶۶٪	۳۷ نفر؛ ۴۹/۳۳٪	

از کنترل اثر پیش آزمون ها، ابتدا یک تحلیل کوواریانس چند متغیری (مانکوا) روی داده ها انجام گرفت، سپس فرضیه های پژوهش آزمون شدند. نتایج تحلیل کوواریانس چند متغیری در جدول آمده است.

همانطور که در جدول بالا مشاهده می کنید، ۳۸ نفر از (۵۰/۶۶٪) آزمودنی ها دختر، و ۳۷ نفر (۳۳/۳۳٪) پسر هستند و از این تعداد ۴۸٪ سن ۶ سال داشتند و ۵۲٪ از آن ها ۵ ساله بودند. برای مقایسه گروه های آزمایشی و گواه و بررسی تاثیر آموزش مهارت های اجتماعی (از طریق شن بازی و قصه گویی) و گروه گواه، از لحاظ پرخاشگری، بر اساس نمره های پس آزمون، بعد

جدول ۲- نتایج آزمون تحلیل کوواریانس چند متغیری (مانکوا) در گروه‌های آزمایشی و گواه

اثر	آزمون	ارزش	نمره F	سطح معنی داری	اندازه اثر
گروه	اثر پیلایی	۰/۷۶۵	۱۷/۱۶	۰/۰۰۰۱	۰/۲۳۱
	لمبدای ویکلز	۰/۵۲۱	۱۴/۱۸۵	۰/۰۰۰۱	۰/۴۱۷
	اثر هتلینگ	۱/۲۳۱	۱۵/۱۹۶	۰/۰۰۰۱	۰/۴۷۶
	بزرگترین ریشه روی	۰/۸۷۵	۲۵/۲۳۱	۰/۰۰۰۱	۰/۵۳۱

همان طور که در جدول بالا مشخص است، نتایج آزمون تحلیل کوواریانس چند متغیری (مانکوا) در گروه‌های آزمایشی و گواه نشان می‌دهد با توجه به آزمون‌های اثر پیلایی، لامبدای ویکلز، اثر هتلینگ روی حداقل از لحاظ یکی از متغیرهای وابسته (پرخاشگری کلامی، بدنی، رابطه ای و تکانشی) تفاوت

معنی داری ($P < 0/0001$) وجود دارد. برای پی بردن به این تفاوت، یک تحلیل کوواریانس یک راه در متن مانکوا بر روی نمره‌های پس آزمون متغیرهای وابسته انجام گرفت که نتایج حاصل در جدول ارائه شده است.

جدول ۳- نتایج تحلیل کوواریانس یکراه در متن مانکوا روی نمره‌های پس آزمون متغیرهای وابسته در گروه‌های آزمایش و گواه مربوط به میانگین نمره‌های پرخاشگری (کلامی، بدنی، رابطه ای و اجتماعی)

متغیرهای وابسته	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	نمره F	سطح معنی داری	معینی ایتا
نمره کلی پرخاشگری	۷۶۴/۳۳	۱	۷۶۴/۳۳	۳۵/۳۶	۰/۰۰۱	۰/۲۳
خرده پرخاشگری کلامی	۵۶۷/۲۵	۱	۵۶۷/۲۵	۳۴/۲۱	۰/۰۰۱	۰/۶۱
خرده پرخاشگری بدنی	۵۸۶/۹۲	۱	۵۸۶/۹۲	۲۹/۲۸	۰/۰۰۱	۰/۴۲
خرده پرخاشگری رابطه ای	۷۵۶/۴۱	۱	۷۵۶/۴۱	۳۹/۶۷	۰/۰۰۱	۰/۴۷
خرده پرخاشگری اجتماعی	۷۱۱/۲۹	۱	۷۱۱/۲۹	۲۶/۱۱	۰/۰۰۱	۰/۳۶

همانطوری که در جدول بالا مشاهده می‌شود نسبت F های تحلیل کوواریانس تک متغیری در پرخاشگری ($F=35/36$) است و در سطح $0/0001$ معنی دار می‌باشد. همچنین در خرده مقیاس کلامی ($F=34/21$ و $p=0/0001$)، خرده مقیاس بدنی ($F=29/28$ و $P=0/0001$)، خرده مقیاس رابطه ای ($F=39/67$) و

معنی دار می‌باشند. این یافته‌ها نشان می‌دهند که در متغیرهای وابسته پرخاشگری (خرده مقیاس کلامی، بدنی، رابطه ای و اجتماعی) بین گروه‌های آموزش مهارت‌های اجتماعی از طریق

شن بازی و قصه گویی با گروه گواه تفاوت معنی دار دیده برای بررسی این که تفاوت بین کدام میانگین ها وجود دارد، بر می شود. این اساس نتایج بررسی مقایسه های تعدیل شده در جدول شماره ۴ آورده شده است.

جدول ۴- نتایج آزمون تعقیبی بنفونی برای مقایسه میانگین های تعدیل یافته پرخاشگری

متغیر	گروه ها مورد مقایسه	میانگین های تعدیل یافته	تفاضل میانگین ها	انحراف معیار	سطح معنی داری
نمره کلی پرخاشگری	آزمایشی اول-آزمایشی دوم	۴۰/۱۲ - ۳۹/۷۵	-۰/۳۷	۰/۶۱	۰/۰۸
	آزمایشی دوم-گروه گواه	۳۹/۷۵ - ۵۱/۳۲	۱۱/۵۷	۱/۷۶	۰/۰۰۰۱
خرده مقیاس پرخاشگری	گروه آزمایشی اول-گواه	۴۰/۱۲ - ۵۱/۳۲	۱۱/۲	۱/۸۱	۰/۰۰۰۱
	آزمایشی اول-آزمایشی دوم	۱۷/۴۸ - ۱۹/۸۵	۲/۳۷	۱/۱۹۲	۰/۰۰۱
کلامی	آزمایشی دوم-گروه گواه	۱۹/۸۵ - ۲۳/۴۳	۳/۵۸	۱/۹۲۳	۰/۰۰۰۱
	گروه آزمایشی اول-گواه	۱۷/۴۸ - ۲۳/۴۳	۵/۹۵	۱/۰۹۶	۰/۰۰۰۱
خرده مقیاس پرخاشگری	گروه آزمایشی اول-دوم	۱۳/۷۱ - ۱۱/۳۱	-۲/۴	۱/۰۲	۰/۰۰۱
	گروه آزمایشی دوم-گروه گواه	۱۱/۳۱ - ۱۸/۲۱	۶/۹	۱/۲۹	۰/۰۰۰۱
بدنی	گروه آزمایشی اول-گواه	۱۳/۷۱ - ۱۸/۲۱	۴/۵	۱/۰۸۷	۰/۰۰۰۳
	گروه آزمایشی اول-آزمایشی دوم	۱۱/۶۱ - ۱۲/۹۱	۱/۳	۰/۷۸۶	۰/۰۶
خرده مقیاس پرخاشگری رابطه ای	گروه آزمایشی اول-آزمایشی دوم	۱۲/۹۱ - ۱۶/۷۲	۳/۸۱	۰/۹۲۳	۰/۰۰۰۱
	گروه آزمایشی اول-گواه	۱۱/۶۱ - ۱۶/۷۲	۵/۱۱	۱/۰۹۶	۰/۰۰۰۱
خرده مقیاس پرخاشگری	گروه آزمایشی اول-دوم	۹/۸۴ - ۱۰/۱۴	۰/۳	۰/۹۲۵	۰/۱
	گروه آزمایشی دوم-گروه گواه	۱۰/۱۴ - ۱۳/۸۲	۳/۶۸	۱/۲۹	۰/۰۰۰۱
اجتماعی	گروه آزمایشی اول-گواه	۹/۸۴ - ۱۳/۸۲	۳/۹۸	۱/۰۸۷	۰/۰۰۰۳

جدول بالا، نشان می دهد که در متغیر پرخاشگری، بین میانگین های تعدیل یافته گروه آموزش مهارت های اجتماعی از طریق شن بازی و گروه آموزش مهارت های اجتماعی از طریق قصه گویی در مرحله پس آزمون تفاوت معنی دار ($p = ۰/۱۲$) وجود ندارد. لذا می توان نتیجه گرفت که آموزش مهارت های اجتماعی از طریق شن بازی و آموزش مهارت های اجتماعی از طریق قصه گویی، در کاهش پرخاشگری کلی دانش آموزان تفاوتی معناداری مشاهده نگردید. همچنین در مقایسه دو به دو میانگین های تعدیل یافته متوجه می شویم که در خرده مقیاس پرخاشگری کلامی بین دو روش آموزشی تفاوت معناداری مشاهده می شود ($p = ۰/۰۰۱$). در واقع بین آموزش مهارت های اجتماعی از طریق شن بازی و از طریق قصه گویی تفاوت معناداری وجود دارد و روش قصه گویی در کاهش پرخاشگری کلامی موثرتر از روش شن بازی می باشد. همچنین با مقایسه پرخاشگری بدنی در میانگین تعدیل شده دو روش، تفاوت

معناداری بین دو روش آموزشی مشاهده می شود و در سطح ($p = -۰/۰۰۳$) معناداری شده است و نشان می دهد که روش شن بازی در آموزش مهارت های اجتماعی موثرتر از روش قصه گویی بوده است. همچنین در مقایسه دو به دو میانگین های تعدیل یافته در خرده مقیاس پرخاشگری رابطه ای ($۰/۰۶$) و خرده مقیاس اجتماعی ($۰/۱$) معنی دار نشده است.

بحث و نتیجه گیری

دوران کودکی سالهای مناسبی برای تشخیص مشکلات کودکان، مداخله بهنگام و پیشگیری از بروز مشکلات عاطفی، اجتماعی و تحصیلی آنان در آینده است. در واقع مداخله بهنگام و اصلاح رفتارهای ناسازگار کودک در این دوره حساس، موجب افزایش مهارت های اجتماعی و محبوبیت نزد همسالان و بزرگسالان میشود و کودک را برای پذیرش مسئولیتهای آتی آماده میسازد. پرخاشگری یکی از شایعترین مشکلات کودکان و یکی از دلایل ارجاع آنان به رواندرمانگران است. شناخت این

مشکل نزد کودکان خردسال و مداخله به هنگام می‌تواند از ادامه این رفتار پیشگیری کند (۱۴)

نتایج این پژوهش نشان داد که آموزش مهارت‌های اجتماعی از طریق شن بازی و از طریق قصه بر کاهش پرخاشگری کودکان ۵-۶ مهد کودک تاثیر مثبت معناداری دارند. نتایج این پژوهش همچنین نشان داد که هر کدام از روش‌های آموزشی (شن بازی و قصه گوئی) در مقایسه با گروه گواه تاثیر معناداری بر روی کاهش پرخاشگری کلامی، بدنی، اجتماعی و رابطه ای داشتند. این نتایج به ترتیب فرضیه‌های اول، سوم و چهارم پژوهش را تایید می‌کنند و با یافته‌های پژوهش‌های قبلی (پزشکیان ۱۳۹۱؛ ملک پور، ۱۳۹۷؛ حیدری، ۱۳۹۲؛ کیم، دو، هونگ و چوی، ۲۰۱۱؛ علوی، پاکدامن ساوجی و امین، ۲۰۱۳؛ اسکالر، ۲۰۱۱؛ مک کنس، ۲۰۱۲) مطابقت دارند (۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۸، ۲۰، بطوریکه در تحقیقی همسو با این یافته از مطالعه حاضر، نتایج مطالعه ملکپور و نسائی مقدم نشان داد که روش مداخله ای شن بازی درمانی، رشد شناختی کودکان ناتوان ذهنی آموزش پذیر را افزایش داده است (۱۹) در تبیین این نتایج می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

همچنین یافته‌ها نشان داد که روش آموزش مهارت‌های اجتماعی از طریق قصه گوئی در کاهش پرخاشگری کلامی تاثیر بیشتری نسبت به روش شن بازی داشته است، برای تبیین این نتیجه می‌توان به نظریه پردازش فعال اطلاعات پرداخت، برطبق این نظریه، پردازش اطلاعات به نحوه جذب، نگهداری و بازیابی اطلاعات مربوط می‌باشد، لذا قصه گوئی به دو صورت باعث افزایش پردازش اطلاعات در کودکان می‌شود، ۱- قصه گوئی باعث تحریک تصاویر ذهنی روشن و همانند سازی می‌شود، و کودکان را در یادگیری، فعال می‌کند قصه گوئی در بر گیرنده هوش فضایی، کلامی، بین فردی و درون فردی می‌شود. ۲-

پردازش اطلاعات برای نگهداری بلند مدت اطلاعات ضروری است. کودکان از طریق قصه گوئی با فرافکنی با اسطوره‌ها و

قهرمان داستان، باعث افزایش عزت نفس، افزایش گنجینه لغات و اعتماد به نفس کودک می‌شود علاوه بر این مسائل، چون داستان‌ها به صورت گروهی بیان می‌شد و بعد از اتمام داستان‌ها کودکان به بیان دیدگاه‌های خود در مورد داستان می‌پرداختند، لذا این موارد باعث می‌شود توانایی کلامی کودکان افزایش یابد، افزایش توانایی کلامی کودکان، منجر به این مطلب می‌شود که کودکان به جای استفاده از کلمات پرخاشگرانه از کلماتی که در داستان یاد گرفته اند استفاده بیشتری نمایند. به باور بهمنی (۱۳۹۶) از آن جا که قصه مورد علاقه کودکان است، کمک می‌کند که همانندسازی بهتری در آنان صورت بگیرد. البته، این موضوع نیازمند انتخاب قصه مناسب است و رفتار قهرمان قصه باید برای هدف مورد نظر طراحی شده باشد تا کودکان تلاش کنند با او همانندسازی کنند (۲۱)

در ادامه نتایج، همچنین مشخص شد که روش آموزش مهارت‌های اجتماعی از طریق شن بازی در کاهش پرخاشگری بدنی تاثیر بیشتری نسبت به روش آموزشی قصه گوئی داشته است. در تبیین این نتیجه می‌توان گفت که شن بازی به کودکان کمک می‌کند تا با خلق تصاویر، احساسات درونی خویش را آشکار سازند و به وسیله فرافکنی، تعارضات، ترس‌ها، آرزوها، امیال و دیگر احساسات درونی، به نوعی تخلیه هیجانی دست یابند. کودک با محتوای ترسیمی و نیز با سبک ترسیمی خود، سازماندهی شخصی را منعکس می‌سازد (۱۶) در مطالعه دیگری به اثرات قصه درمانی بر سوگ، افسردگی و اضطراب کودکان پرداخته شد که نتایج آن تحقیق نیز تاثیر قصه درمانی در مشکلات رفتاری کودکان را تایید کرد (با توجه به نتایج به نظر می‌رسد که، شن بازی به دلیل استفاده از ذهنیت خود کودک در ترسیم تصاویر بر روی شن‌ها با هدایت درمانگر، چون یک فعالیت عملی است که نشان دهنده توانمندی‌های خود کودک است، لذا تاثیر آن بر قسمت عملی پرخاشگری بیشتر از روش قصه گوئی بوده است.

References

- 1- Sukhodolsky, D. G., Kassinove, H., & Gorman, B. S. (2004). Cognitive-behavioral therapy for anger in children and adolescents: A meta-analysis. *Journal of Aggression and Violent Behavior*, 9, 247-269.
- 2-Kashani Race, Ghazaleh; Mirzamani, Sayyed Mahmoud; Referee, Abbas; Salehi, Massoud (2010). The Impact of Painting on the Aggression Reduction of Elementally Educated Mentally Retarded Female Students, Special Issue on Neurological Rehabilitation in Children, Eleventh Period, Fifth Edition, Machine Gun No. 11, p. 31-13.

- 3-Shahim, Sima (2006). The effect of storytelling on aggression treatment. Paper presented at the First International Conference on Child and Adolescent Medicine, p. 154.
- 4-Nelson, B., & Sholtz, E. (2000). Sandplay therapy: A sept by step manual for Psychotherapists of diverse orientations. New York: Norton.
- 5-Kahrizi, Somayeh (2013). The Effectiveness of Sand Therapy on Behavioral Disorders Reduction in Preschool Children, MSc Thesis, Razi University.
- 6-Asghari Nekah, Seyed Mohsen (2003). Action Research Report on the Application of Techniques and Tools in Child Counseling and Psychotherapy, Journal of Exceptional Education, 19 (20, 21), 14-22.
- 7-Farzane, Razieh, Roshan, Rasool (2010). The Effect of Storytelling on Aggression Reduction in Six to Eight-Year-Old Boys, Iranian Journal of Psychiatry and Clinical Psychology. Sixteenth year, number 0, p. 443 400.
- 8-Salehzadeh, Akram (2011). The Effect of Relaxing Tales on Aggression of Preschool Girl and Boy Children in Qom, 2010-2011, MSc Thesis, Allameh Tabatabaei University, Faculty of Education and Psychology.
- 9-Kahrizi, Motahareh (2016). The Effectiveness of Storytelling on Aggression and the Loneliness of Working Children. M.Sc., Khatam Nonprofit University.
- 10-Fergan, Hanson, M. (2009). Jungian family sand play with bereaved children: Implication for play therapist. *International journal of play therapy*, 18 (2), 84-98.
- 11-Tehrani, Seyedeh Mehrnaz (2011). Investigating the Effectiveness of Storytelling on Promoting Social Skills Based on Self-Behaviors in Elementary School Students of Tehran Elementary School, 2010-2010, MSc, Allameh Tabataba'i University, Faculty of Educational Sciences and Psychology.
- 12-Heydari, Motahareh (2013). The Effectiveness of Painting Training on Reducing Aggressive Behaviors in Students with Low Academic Achievement, M.Sc., Islamic Azad University, Tehran, School of Education and Psychology.
- 13- Abolghasemi, M. Mohammadi. k. (2011). Social skills training and parent education programs for aggressive preschoolers and their parents in South Korea. *Children and Youth services Review*, 33, 838-845.
- 14-Alavi, S. Z., Pakdaman Savoji, A., & Amin, F. (2013). The effect of social skills training on aggression of mild mentally retarded children. *Social and Behavioral Sciences*, 84, 1166-1170.
- 15- Sklar, N. (2011). Social competence as a moderator of the aggression-victimization link in elementary school children. Master of Arts Thesis, University of Victoria.
- 16- Mcginnis, E. (2012). Skill streaming the elementary school child: A guide for teaching prosocial skills. Champaign, IL: Research Press.
- 17-Shahim, Sima. (1396) The effect of storytelling in the treatment of aggression. Paper presented at the First International Conference on Pediatrics. 154
- 18- Warr-Williams. E.J (2012). Conversations in the sand: advanced sandplay therapy training curriculum for master level clinicians. University of Pennsylvania Scholarly Commons
- 19-Malek pour. MNesaei. N (2014). Psychopathology. Translation. Savalan editor. Tehran
- Heydari, M. Bakhtiarpour, S. Makvandi, B. Naderi, F. Hafezi, F (2016). Effectiveness of teaching 'Friends' programme on anxiety on Shirazi children. *Journal of psychological models and methods*. 7 (24). 23-38
- 20-Pezeshkian N. Oriental stories as tools in psychotherapy. New Delhi: Sterling Publisher's Pvt. Ltd; 1996.
- 21- Bahmani, Barzegar, 2017, The effectiveness of story therapy on reducing aggression and increasing social skills in preschool children, *Quarterly Journal of Psychological Methods and Models*, Volume 8, Number 3, Winter 2017

*Original Article***Comparison of the effectiveness of social skills training through sand play and storytelling in reducing aggression of 5-6 year old children with aggressive behaviors in Ahvaz**

Received: 02/12/2019 - Accepted: 05/05/2020

Masoud Salehi Shablii^{1*}
Elham Kianian²
Ali Babaei³

¹faculty member of Farhangian University
of Khuzestan
² Master of Psychology

Email: masoodsalehi1347@yahoo.com

Abstract

Introduction: The purpose of this study was to determine and compare the effect of social skills training through sand play and storytelling on reducing aggression in 5-6 year-old children with aggressive behaviors in Ahvaz.

Methods: This study was semi-experimental with pre-test and post-test design (two experimental and one control group). The statistical population of this study consisted of all 5-6 year old kindergarten children in Ahvaz. The sample consisted of 75 participants (27 in the first experimental group, 23 in the second experimental group and 25 in the control group) who were randomly selected. The sandboxing method was provided for the first experimental group and 10 sessions of social skills training through storytelling for the second experimental group. Data were analyzed using multivariate analysis of covariance and post hoc tests,

Results: The results showed that social skills training through sand play and storytelling had a significant effect on reducing aggression in students.

Conclusion: The data also showed that storytelling training method was more effective in reducing verbal aggression in girls than boys, and sand play training method was more effective in reducing physical aggression in boys than in girls.

Key words: Aggression, Sand play, Storytelling, Social Skills

Acknowledgement: There is no conflict of interest.